

összefüggést talált: az iskolán belüli előrejutásban leginkább reménykedőknek a legmagasabb a bérük, és az oktatást elhagyni kívánók keresik a legkevesebbet. A fizetéssel való elégedettség hatását ugyan én is szignifikánsnak találtam, de nagyak nem ($-0,173$; $p = 0,034$).

Nagy a megnövekedett munkaterhek és a túl alacsony fizetés mellett a szakmai autonómia hiányosságait is megemlíti a pályaelhagyás leggyakoribb indokai között. Az oktatási módszerek megválasztásában élvezett autonómiájával való elégedettsége saját vizsgálatom szerint is szignifikáns (bár kicsiny) hatással van a tanár pályaelhagyási szándékának alakulására ($-0,232$; $p = 0,004$). Szintén szignifikáns bár még kisebb hatással van rá a tananyag összeállításában ($-0,196$; $p = 0,017$), ill. a fegyvelmezési módszerek megválasztásában ($-0,185$; $p = 0,023$) élvezett autonómiájával való elégedettsége.

Harangi Lőrinc

Továbbtanulás – fel nem ismert esély a mobilitásra

A Debreceni Egyetem Neveléstudományi Tanszékén működő „Regionális Egyetem” kutatócsoport által végzett kérdőíves adatfelvétel eredményeit mi abból a szempontból összegeztük, hogy a megkérdezettek tovább szeretnének-e tanulni a harmadfokú képzés befejezése után, vagy céljuk ehelyett inkább az, hogy munkába álljanak. Hipotézisünk az volt, hogy az AIFSZ és technikus képzésben résztvevők azon csoportja, amely nem akar továbbtanulni, a vizsgálati populáció hátrányosabb helyzetű része, melynek értékstruktúrájában a munkával kapcsolatos fogalmak hangsúlyosabban vannak jelen. Eredményeink ismertetése előtt érdemes áttekintenünk azokat az elméleti fejtegetéseket, amelyek rávilágítanak arra, miként érintik napjaink munkaerőpiaci tendenciái a fiatal generációt, valamint, hogy milyen kedvezőtlen következményekkel járhat a munkapiacra történő korai belépés e korosztály számára.

Tekintsük át, hogy milyen jellemzőkkel írható le a vizsgált populáció azon csoportja, amely nem kívánta folytatni tanulmányait a harmadfokú képzés befejezése után!

Hogy hipotéziseinket megvizsgáljuk, a kérdőívben szereplő kérdéseken kívül három további változót is létrehoztunk. Mivel a vizsgált populációban a továbbtanulási szándék alapján feltételeztünk egy törésvonalat, így az egyik ilyen változó alapját az erre vonatkozó kérdés képezte. Ennek segítségével a megkérdezetteket három kategóriába soroltuk be (szeretne továbbtanulni, nem tudja, nem szeretne). Az egyik feleletválasztós kérdés esetében, amelynek célja a fiatalok értékrendjének feltérképezése volt, a munkára vonatkozó itemek megléte illetve hiánya alapján választottuk szét két részre a populációt. A kérdőívben nyitott kérdések vonatkoztak a szülők foglalkozására, s a válaszokat kódoltuk.

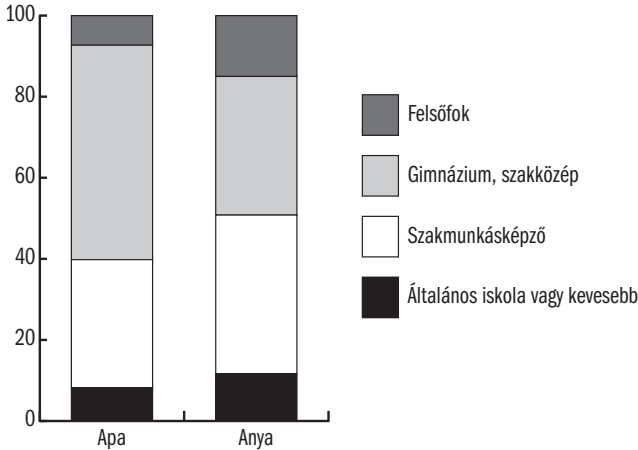
Először a hipotézisek szempontjából releváns változók megoszlásait vizsgáltuk meg, majd ezek után a mélyebb összefüggésekkel foglalkoztunk.

A szülők iskolai végzettségének (1. ábra) talán legfontosabb sajátossága az, hogy a korosztály országos kohorsz (40–55 év) adataihoz viszonyítva igen magas volt azok aránya, akiknek iskolai végzettsége nyolc általános vagy annál alacsonyabb (nők esetében ez az érték 11,7 százalék, férfiaknál 8,2 százalék). Szintén komoly eltérés tapasztalható a diplomások megoszlásában (a felsőfokú végzettséggel rendelkező nők aránya kb. kétszerese a férfiak arányának – ez az érték 15 százalék ill. 7,3 százalék).

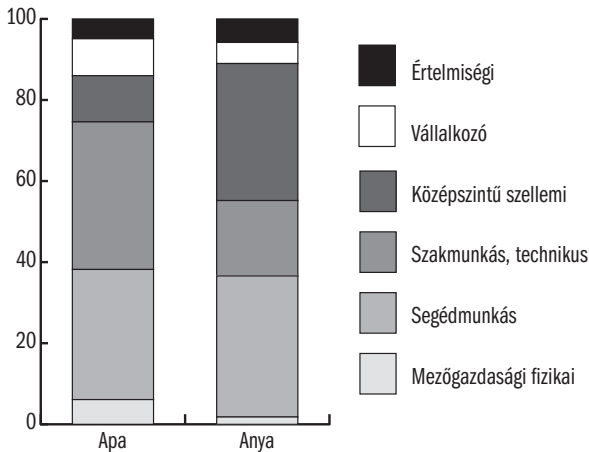
A szülők foglalkozási kategóriáinak (2. ábra) vizsgálatakor a legfontosabb jellemvonásként az értelmiségiek alacsony arányát emelnénk ki (férfiak esetében 4,9 százalék, nőknél 5,8 százalék). Míg a nők több mint egyharmada a „középszintű szellemi” csoportba sorol-

ható, addig a technikus és szakmunkás, segédmunkás, mezőgazdasági fizikai és vállalkozó kategóriákban a férfiak dominálnak.

1. ábra: A szülők iskolai végzettsége

2. ábra: A szülők foglalkozása

Az első hipotézis szempontjából releváns változó volt a lakóhely kategóriája is, amely százalékos eloszlásban a következő értékeket vette fel: megyeszékhely 14,8 százalék, kisebb város 44,6 százalék, falu vagy tanya 37,3 százalék. Ennek az aránynak a kialakulásában szerepet játszik az AIFSZ és technikus képzés településszerkezeti megoszlása is.

Csoportképző változónk alapján a minta 51 százaléka, tehát a megkérdezett fiatalok kicstöbb mint a fele szeretne továbbtanulni, 33,9 százaléknak nincsen kiforrott elképzelése ezen a területen. 11,6 százalék azoknak a diákoknak az aránya, akik a továbbtanulás lehetőségét markánsan elutasítják.

Az elemzés további részében azt mutatjuk be, hogy a csoportképző változó egyes kategóriáira milyen szocio-kulturális háttér jellemző, valamint ezen kategóriák értékrendjében a

munkára vonatkozó értékek milyen helyet foglalnak el. Az elemzés kezdetekor azt feltételeztük, hogy a szülők magasabb iskolai végzettsége fogja jellemezni a továbbtanulni szándékozó csoportot, míg az alacsonyabb iskolai végzettségű szülők gyermekei esetében az AIFSZ és a technikus képzés jelenti a legmagasabb tervezett iskolai végzettséget. Ilyen kapcsolatot azonban nem sikerült kimutatnunk. Ekkor hoztuk létre a szülők foglalkozási kategóriáit, amelyek az iskolai végzettségek táblázatai alá illesztve érdekes eredményt rajzoltak ki.

1. táblázat: A szülők iskolai végzettsége (továbbtanulási szándék szerint, százalék)

	Nem akar		Nem tudja		Akar	
	Apa	Anya	Apa	Anya	Apa	Anya
Felsőfok	17,8	23,3	7	15	4,6	13
Gimn. -szakk.	46,6	42,5	58,7	39,9	45,1	27,8
Szaktmunkás	30,1	30,1	22,1	30,5	35,8	45,4
8 ált v. kevesebb	4,1	4,1	7,5	4,1	8,6	12,3

2. táblázat: A szülők foglalkozása (továbbtanulási szándék szerint, százalék)

	Nem akar		Nem tudja		Akar	
	Apa	Anya	Apa	Anya	Apa	Anya
Értelmiségi	2,7	4,1	3,3	4,2	4,3	4,9
Középszintű szellemi	9,6	24,7	5,2	26,8	11,1	28,4
Technikus, szaktmunkás	30,1	13,7	31	15,5	24,7	15,1
Segédmunkás	17,8	21,8	25,5	29,6	25,6	29
Mg.-i fizikai	9,6	5,5	4,2	0,5	4,0	1,2
Vállalkozó	4,1	2,7	4,7	2,8	9	5,2

Adataink szerint azon diákok szüleinek a legmagasabb az iskolai végzettsége, akik nem terveznek további tanulmányokat. Fontos azonban, hogy az ebbe a csoportba tartozó diákok szülei iskolázottságukat foglalkozási kategóriáikban már nem tudják érvényesíteni, hiszen közöttük legalacsonyabb az értelmiségiek, a középszintű szellemiek és a vállalkozók aránya. A továbbtanulni szándékozó fiatalokat az is motiválhatja a magasabb iskolai végzettség megszerzésében, hogy családjukban már azzal a problémával is találkozhattak, hogy valamelyik szülőnek esetleg nem volt meg a foglalkozási kategóriáknak megfelelő iskolai végzettsége (hiszen az iskolai végzettségek itt a legalacsonyabbak, míg a szülők foglalkozási besorolása a legmagasabb). Eszerint annak van döntő fontossága a fiatalok továbbtanulási szándékában, hogy mennyire tudják a szülők iskolai végzettségüket kihasználni, vagy mennyire érezhetik meg alacsonyabb végzettségük hátrányát.

Arra a kérdésre, hogy a szülők miért nem tudnak elhelyezkedni végzettségüknek megfelelő pozícióban, magyarázatot adhat a fiatalok lakóhely szerinti megoszlása is. A legtöbb fiatal vagy tanyán (41,1 százalék), és a legkevesebb megyeszékhelyen élő (12,3 százalék) diák tartozik abba a kategóriába, akik nem terveznek további tanulmányokat, míg a populáció másik pólusán ezek az értékek megfordulnak (36,3 százalék ill. 18,1 százalék).

A foglalkozási kategóriák és a szegénység jelenlétének változója között keresztábrák segítségével mutattunk ki kapcsolatot.

A munkával kapcsolatos itemek alapján létrehozott dichotóm változó (választott-e munkára vonatkozó értéket vagy sem) és a továbbtanulási szándék keresztábrás elemzésével ki-

mutatható, hogy a munkára vonatkozó értékek dominánsabban vannak jelen a továbbtanulást elutasító csoportban.

Megvizsgáltuk, hogy a csoportképző változó milyen kapcsolatban van a szülők életmódjának, életvitelének megítélésével. A továbbtanulást elutasító csoport tagjainak sokkal inkább felel meg a szülei élete, mint azoknak, akik még további végzettségek megszerzését tervezik. A populáció hátrányosabb helyzetű része nem motivált a társadalmi hierarchiában felfelé való elmozdulásra.

Az AIFSZ és technikus képzésben résztvevő diákoknak éppen az a csoportja szeretné abbahagyni tanulmányait, s preferálja a munkába állást a továbbtanulással szemben, amely minden jellemzője tekintetében hátrányosabb helyzetű a populáció egészéhez képest. Eredményeink részben alátámasztják a Molnár Péter és Szegő Szilvia tanulmányában olvasható megállapítást, amely szerint: „... az ifjúságnak csak egy rétege tud beszállni a megfelelő iskolai végzettségért folyó versenybe. Ehhez ugyanis sokaknak nincs meg sem a megfelelő anyagi támogatása a család részéről, sem a megfelelő kapcsolati és információs tőkéje ahhoz, hogy a megfelelő iskolákba be tudjanak jutni.”¹ Mindezt azzal egészítenénk ki, hogy az általunk vizsgált csoportnál a szülők iskolai végzettsége és a foglalkozási státusa között megfigyelhető ellentmondásos kapcsolat elbizonytalaníthatta a diákokat esetleges továbbtanulási szándékaikban. E fiatalok nem ismerték fel, hogy iskolai végzettségük emelkedése eszköz lehetne számukra a felfelé irányuló mobilitáshoz, ahhoz, hogy kikerülhessenek az általuk egyébként elégedetlenül szemlélt társadalmi milióból. Ezáltal mintegy újratermelik a szüleiktől és lakókörnyezetüktől kapott mintákat, s napjaink munkaerőpiaci tendenciáinak ismeretében azt is valószínűsíthetjük, hogy még a szüleikénél is nagyobb bizonytalanság jellemzi majd mind foglalkozási, mind anyagi helyzetüket.

Bocsi Veronika & Kóródi Márta

A mátészalkai felsőfokú szakképzés

A Debreceni Egyetem Neveléstudományi tanszéke által koordinált *Regionális Egyetem* című kutatás során középfokú szakképző intézményeket kerestünk meg, mivel ezek az iskolák is a harmadfokú képzések színhelyeivé váltak. Az intézményekben interjúkat készítettünk annak kiderítésére, hogyan ment végbe a harmadfok felé nyitás folyamata, mi indokolta, mik a tapasztalatok, mik az intézmény tervei?

Az intézmények közül kiemelkedik a Mátészalkai Gépészeti Szakközépiskola, mivel kiderült, hogy az iskola és a város tervei között egy „igazi” felsőfokú intézmény, főiskolai kar létrehozása is szerepel: ezért készítettünk interjút a polgármesteri hivatalban és az AIFSZ képzést akkreditáló Dunaújvárosi Főiskolán is.

A település és az iskola

Mátészalka az ország észak-keleti határmenti csücskének kistérségi központja. A vasútállomás Debrecenből vagy Nyíregyházáról jövet az utolsó nagyobb hely a határ előtt, innen még szétágaznak a sínek a záhonyi, csengeri határállomás felé, a zajtai vonal elér ugyan a román határig, de átjutni rajta már nem lehet. Az állomásépületet a környék falvaiból bejáró közép-

¹ Molnár Péter – Szegő Szilvia (1997) Ifjúság: tanulás és munka a munkanélküliség fenyegetésében. *Társadalmi Szemle*, No. 1.